

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В. Ф. ІВАНЮТА, доктор економічних наук, доцент
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета статті* полягає у визначенні стратегічних напрямів розвитку національної економіки. *Стаття* присвячена дослідженню стратегічного розвитку національної економіки України, можливості використання своїх конкурентних переваг і залучення іноземних інвестицій в Україну. **Методика дослідження.** *Вирішення поставлених у статті завдань* здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** *Нині Україна не використовує всі свої конкурентні переваги* (дешеву робочу силу, достатню ресурсозабезпеченість різними видами сировини, вигідне гео економічне розташування), тому за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць у світі. Для національних виробників немає достатньої внутрішньої мотивації застосування інновацій, що дає можливість іноземним конкурентам використовувати суперечності внутрішнього законодавства для знищення контрагентів на внутрішньому ринку. *Покращити становище України на світовому ринку* можливо завдяки застосуванню ефективної інноваційної політики. **Практична значущість результатів дослідження.** *У статті обґрунтовано причини скорочення прямих іноземних інвестицій в Україну та запропоновано стратегічні напрями підвищення конкурентоздатності національної економіки. Основні наукові положення статті можна використовувати в діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади.*

Ключові слова: інтеграція, стратегія розвитку, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, інвестиції, інноваційна політика.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Забезпечення економічного зростання потребує перебудови стратегії управління економічними процесами в межах усієї національної економіки. Стратегічна мета національної економіки України в умовах ринкової трансформації спрямована на об'єднання механізмів ринкового саморегулювання й державного регулювання, на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Для досягнення поставленої мети за дорученням Кабінету Міністрів України, за участю центральних органів виконавчої влади, науковцями розроблено Стратегію розвитку України в період до 2020 року. Головною проблемою, для вирішення якої розроблено стратегію є неготовність економіки України до адекватної відповіді на зо-

внішні та внутрішні шоки в умовах постійного загострення глобальних викликів. Україна хронічно відстає від більшості країн майже за всіма макроекономічними критеріями та оцінками, залишається на периферії світових інноваційних систем, що гальмує подальший розвиток. Стратегія розвитку має об'єднати зусилля державних інституцій на довгострокову перспективу правового, економічного та соціального характеру, підприємців, які спрямовують фінансові ресурси на технічне оновлення і модернізацію виробництва, інтелектуальний потенціал, від якого залежить розвиток національної економіки й соціальне забезпечення населення.

Проблема інтеграції України до світового господарського простору на паритетних підставах ставить перед вітчизняною економічною наукою низку надзвичайно актуальних

завдань, зокрема опрацювання діалектичних та історико-логічних за змістом засад дослідження умов і наслідків поєднання національних та інтернаціональних інтересів.

Не дивлячись на велике розмаїття досліджених наукових проблем, присвячених стратегічному розвитку країни, багато моментів із питань розвитку національної економіки й на цей час залишаються маловивченими та невирішеними навіть у теоретичному аспекті. Перш за все, відчувається відсутність комплексних економічних розробок питань стратегії розвитку країни в умовах інтеграції України до ЄС. Потребують глибшої теоретичної розробки питання стратегії розвитку національної економіки, чинників економічного зростання, шляхів активізації процесу розвитку економіки в її інтеграційному аспекті. Усі ці обставини визначили вибір теми статті, її логіку та структуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми розвитку національної економіки знаходять своє відображення в багатьох наукових публікаціях. Це пов'язано з технологічним оновленням, стратегією держави, яка орієнтована на інноваційний розвиток.

Фундаментальні дослідження, присвячені вивченню цих питань, знайшли відображення в роботах В. Гейця, С. Єрохіна, Я. Жаліло, Л. Масловської, І. Сторонянської, Л. Федулової та інших учених.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є наукове обґрунтування та розробка теоретико-методологічних питань управління стратегією розвитку національної економіки в її інтеграційному аспекті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Формування і втілення в життя геоекономічної політики України відбувається в умовах поглиблення взаємозалежності країн, регіонів і субрегіональних економічних структур через інтенсифікацію товарної, фінансової, інвестиційної, валютної взаємодії. Хоча й у негативному плані, але дуже наочно це підтвердила остання світова фінансова криза. Напрями економічних глобальних зрушень визначають країни-лідери

за обсягами ВВП: США – 21 %, країни ЄС – приблизно 12 %, Японія – 8 %, Китай – 7 % (за прогнозами експертів у 2015 р. на США припадатиме 18 %, країни ЄС – 16 %, Японію – 7 %, Китай – 10 %) [1, с. 214].

За рейтингами міжнародних економічних організацій, Україна за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць. Курс уряду на лібералізацію зовнішніх відносин не виправдав покладених на нього надій і не реалізував конкурентні переваги України. Доцільність лібералізації зовнішньоекономічних відносин мала б бути досліджена на перших етапах відкриття кордонів, оскільки далеко не однакові умови та розбіжності обумовлювали суттєву різницю між економічними системами України від високорозвинених країн. Показники розвитку української економіки, у порівнянні з найбільшими торговельними партнерами, свідчать про недоречність беззастережного відкриття кордонів. Так, за даними Світового банку, ВВП на душу населення в Україні є одним із найнижчих у світі (вона посідає 135 місце). Виробничо-промисловий комплекс України нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, про що говорить досить низький ВВП на душу населення [2, с. 87].

На думку відомого фахівця із глобалізації Джорджа Сороса, «...ми живемо у світі загальних ринків, де політичні установки, однак, як і раніше, виходять із суверенітету окремої держави. До глобалізації фінансових ринків забезпечення більшої частини суспільних благ було турботою уряду кожної окремої держави. Зараз же, в умовах вільного переміщення капіталу, окремим країнам дуже складно встановлювати свої правила та вводити свої податки, оскільки капітал країни можуть просто втратити. Більше того, в багатьох країнах просто немає хорошого уряду. Репресивні й корумповані режими, а також слабкі держави є, можливо, найголовнішими причинами злиденності та страждань на сьогодні. Таким чином, вироблення ефективних способів забезпечення суспільних благ у глобальному масштабі виявляється недостатнім» [3].

Через неконкурентоспроможність занепадають цілі галузі, які можуть переробляти си-

ровину, а деякі галузі, що функціонують, не повністю використовують свої виробничі потужності. Для національних виробників немає достатньої внутрішньої мотивації застосування інновацій, що дає можливість іноземним конкурентам використовувати суперечності внутрішнього законодавства для знищення контрагентів на внутрішньому ринку. У такій ситуації інтеграція позначається на руйнації цілих галузей.

Нині Україна не використовує всі свої конкурентні переваги (дешева робоча сила, достатня ресурсозабезпеченість різними видами сировини, використання вигідного гео-економічного розташування тощо), оскільки офіційний сектор економіки неефективний. Натомість конкуренти України широко застосовують високі й запатентовані технології, стимулюють виробництво унікальних товарів, усебічно залучають наукову еліту, зокрема із країн колишнього СРСР, кредитують інновації. Отримані результати дозволяють країнам-

конкурентам знижувати собівартість виробництва й оволодівати новими ринками збуту.

За такого низького рівня економічного розвитку навряд чи можна розраховувати на швидку й ефективну інтеграцію до економічних об'єднань. Науковці стверджують, що наша країна не готова до глобальної інтеграції і конкуренції [4, с. 226; 5, с. 21]. Доказом цього є низький рівень залучення в Україну іноземного інвестування. Міністр фінансів України Олександр Данилюк вважає, що Україна не притягає інвесторів, оскільки прибуток важко виводити із країни. На думку міністра, офшори спрощують виведення грошей із країн, у які вони інвестувалися, але в Україну ніхто не хоче інвестувати, тому що «гроші повернути з України неможливо».

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 31 грудня 2015 року становив 43,371 млрд дол., що на 2,373 млрд дол., або на 5,19 % нижче показника на початок року – 45,745 млрд дол. (табл. 1).

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україну та їхній відтік (млрд дол.)

Рік	Прямі іноземні інвестиції	Відтік інвестицій
2012	6,013	1,256
2013	5,677	2,845
2014	2,45	1,170
2015 (I півріччя)	1,040	2,910

Як повідомляється на сайті Державної служби статистики України, зниження обсягу інвестицій за рік обумовлено курсовою різницею, за рахунок чого акціонерний капітал знизився на 5,024 млрд дол., у той час як відплив акціонерного капіталу виявився незначним і становив 891,3 млн дол., і при цьому надійшло 3,764 млрд дол. нових інвестицій.

У повідомленні наголошується, що основними інвесторами України, на які припадає 83 % загального обсягу інвестицій, залишалися Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Великобританія, Британські Віргінські Острови, Франція, Швейцарія та Італія.

Водночас, через сильне падіння гривні на початку року та в цілому за півріччя прямі іноземні інвестиції в Україну скоротилися на 6,4 % або на 2,91 млрд дол., зокрема, негативна курсова різниця становила 3,54 млрд дол.

Залучення іноземних інвестицій для України є особливо актуальним, адже її внутрішні капітальні ресурси значно обмежені з таких причин:

- довготривала економічна криза значно скоротила інвестиційні можливості підприємств;
- на початку 90-х років ХХ ст. населення майже повністю втратило свої заощадження, що могли б стати джерелом інвестицій;

- низький рівень доходів населення сьогодні не дозволяє створити досить значних заощаджень;

- недостатня розвиненість фінансово-кредитних інститутів та недовіра населення до їх діяльності значною мірою ускладнюють процес перетворення заощаджень економічних суб'єктів на інвестиції.

Цілком очевидно, що будь-яка держава, у першу чергу, має бути зацікавлена в нарощуванні внутрішніх інвестицій, тому на сучасному етапі важливо створювати умови для подолання вищевказаних негативних явищ.

Але, навіть за умови успішного нарощування національних інвестицій в Україні, їх обсягу буде, вочевидь, недостатньо для реалізації всіх завдань структурної політики. Отже, залучення іноземних інвестицій є необхідною умовою створення ефективної структури національної економіки України. На користь цього твердження свідчить досвід багатьох країн світу, які за рахунок іноземних інвестицій за короткий проміжок часу вийшли на передові позиції у світі за рівнем економічного розвитку.

Залучення іноземних інвестицій як пріоритетне завдання національної економічної політики було визначено ще на початку ринкових реформ. Зазначалося, що Україна має значні переваги, які можуть привернути іноземного інвестора. Зокрема, це багаті природні ресурси, кваліфікована й дешева робоча сила, розвинена виробнича інфраструктура (транспорт, зв'язок, складські приміщення тощо), недооцінена національна валюта, недостатній обсяг капітальних ресурсів і низька конкуренція на внутрішньому ринку. Але, незважаючи на всі ці переваги, обсяг іноземних інвестицій в економіку України залишається незначним. Практика доводить, що обсяг іноземних інвестицій в економіку країни, у першу чергу, визначається рівнем її конкурентоспроможності.

Міжнародний інститут розвитку менеджменту (Швейцарія, м. Лозанна) сформулював сутність конкурентоспроможності на рівні національної економіки у вигляді так званих «золотих правил»:

- стабільне й передбачуване законодавство;

- гнучка структура економіки;
- інвестиції у традиційні й технологічні інфраструктури;
- стимулювання приватних заощаджень і внутрішніх інвестицій;
- агресивність експорту та привабливість внутрішнього ринку;
- якість, гнучкість і прозорість управління та адміністрування;
- взаємозалежність заробітної плати, продуктивності праці й податків;
- скорочення розриву між мінімальними та максимальними доходами, зміцнення середнього класу;
- інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації.

За підсумками своєї роботи за рік, Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD) видає аналітичний звіт «The World Competitiveness Yearbook IMD», де оприлюднює дані щодо рівня конкурентоспроможності національних економік країн світу. Слід зазначити, що Україна до складу досліджуваних за цією методикою країн не входить.

З метою підвищення рівня конкурентоспроможності економіки, Україні, у першу чергу, слід досягти економічної та політичної стабільності, знизити рівень корупції, створити дієву судову владу, підвищити рівень довіри населення до держаних та фінансових інститутів, а також сприяти підтримці й розвитку людського потенціалу. При цьому важливо також використовувати національні конкурентні переваги, до яких належать значні досягнення в таких сферах: морська індустрія, у тому числі суднобудування; інформатизація, у тому числі створення програмного забезпечення; транспорт усіх видів; авіаційна індустрія; авіакосмічна сфера; освіта тощо.

Покращити становище України на світовому ринку можливо завдяки застосуванню ефективної інноваційної політики. Для підвищення конкурентоспроможності українські підприємства повинні впроваджувати інновації. Але нині 80–90 % пропонованих інноваційних ідей відхиляються (тоді як у США приймається 52 % запропонованих ідей) [6, с. 314]. Для того, щоб покращити якість і збільшити кількість інноваційних ідей, по-

трібно розробити ефективну систему стимулювання. Необхідно реформувати систему оплати праці, аби працівники були зацікавлені у генерації нових ідей. У цьому напрямку потребує докорінного вирішення проблема низької частки заробітної плати в національному доході.

Особливостями технологічного розвитку в найближчі десятиліття стануть, по-перше, розвиток технологій, що формуються на стику різних предметних галузей, а по-друге, посилення дифузії сучасних високих технологій у середньо- та низькотехнологічні сектори виробничої сфери. Можливе формування нових виробничих технологій, що забезпечують у рамках традиційних галузей суттєву зміну характеру виробничих процесів і властивостей готової продукції. Зростання продуктивності у світі все більше спиратиметься на нагромадження не фізичного, а людського капіталу та підвищення його вкладу в економічне зростання.

У плані аналізу можливих довгострокових альтернатив розвитку в період після розширення ЄС необхідно, насамперед, зазначити, що економічна інтеграція сама по собі не може бути панацеєю від економічних проблем, що існують. Вона, залежно від взаємодії з іншими системними факторами розвитку, може приносити не тільки позитивні, але й негативні результати.

З одного боку, для розвитку України як правової економічно розвиненої держави, вступ до ЄС є необхідним і відіграє ключову роль у подальшій долі країни, з іншого – не повинні ігноруватися інтереси українського народу, повинні бути передбачені всі наслідки, що з'являться після вступу. І все ж перспективи розвитку України залежать від подальшої її економічної орієнтації. На сьогодні перспективою на майбутнє обрано шлях, що веде до вступу в ЄС. Це тривалий процес, який вимагає мобілізації всього суспільства, кардинальної зміни його свідомості. Для України інтеграція до Євросоюзу – це рух держави до стандартів демократії та цивілізованого, соціально орієнтованого ринкового господарства.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у подано-

му напрямку. Нині Україна не використовує всі свої конкурентні переваги. Доказом цього є низький рівень залучення в Україну іноземного інвестування, що є особливо актуальним, адже її внутрішні капітальні ресурси значно обмежені. Залучення іноземних інвестицій є необхідною умовою створення ефективної структури національної економіки України.

З метою підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України, у першу чергу, слід досягти економічної та політичної стабільності, знизити рівень корупції, створити дієву судову владу, підвищити рівень довіри населення до держаних і фінансових інститутів, а також сприяти підтримці й розвитку людського потенціалу. Покращити становище України на світовому ринку можливо завдяки застосуванню ефективної інноваційної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моделі ендогенного зростання економіки України : монографія / за ред. М. І. Скрипниченко. – Київ : Ін-т економіки та прогнозування, 2007 – 576 с.
2. Шнирков О. І. Конкурентна політика Європейського союзу : монографія / О. І. Шнирков. – Київ : Вид.-полігр. центр «Київ ун-т», 2003. – 217 с.
3. Сорос Дж. Тезиси о глобализации [Електронний ресурс] / Дж. Сорос // Вестник Европы. – 2001 – № 2. – Режим доступу: magazines.russ.ru/vestnik/2001/2/sor.html. – Назва з екрана.
4. Школа І. М. Регіональні принципи та економічні аспекти інтеграції України в Європейський Союз / І. М. Школа, О. М. Верстяк // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 222–228.
5. Юхименко В. Україна в глобальних інтеграційних процесах / В. Юхименко // Вісник КНТЕУ. – 2007. – № 3. – С. 16–25.
6. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) / С. А. Єрохін. – Київ : Світ знань, 2002. – 528 с.

REFERENCES

1. Skrypnychenko M. I. [Ed.] *Modeli endohennoho zrostannia ekonomikn ekonomikn Ukrainy* [Models of endogenous growth Ukraine]. Kiev: In-t ekonomikn ta prohnozuvannia, 2007. 576 p.
2. Shnyrkov O. I. *Konkurentna polityka Yevropeiskoho soiuzu* [Competition policy of the European Union]. Kiev: Vid.-poligr. tsentr "Kyiv un-t", 2003. 217 p.
3. Soros Dzh. *The Herald of Europe*. 2001, no. 2, Available at: magazines.russ.ru/vestnik/2001/2/sor.html.
4. Shkola I. M., Verstiak O. M. *Rehionalna ekonomika*, 2007, no. 2, pp. 222–228.
5. Yukhymenko V. *Bulletin of KNTEU: Zb. nauk. pr. Kyiv National University of Trade and Economics* [Bulletin of KNTEU: Collected papers of Kyiv National University of Trade and Economics]. Kiev: KNTEU, 2007, no. 3, pp. 16–25.
6. Yerokhin S. A. *Strukturna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky (teoretyko-metodolohichniy aspekt)* [The structural transformation of the national economy (theoretical and methodological aspect)]. Kiev: Vyd-vo Svit znan, 2002. 528 p.

В. Ф. Іванюта, доктор економічних наук, доцент (Вищеє навчальне заведення Укоопсоюзу «Полтавський університет економіки і торгівлі»). **Стратегія економічного розвитку національної економіки.**

Анотація. *Цель* статті заключається в определении стратегических направлений развития национальной економіки. Стаття посвящена дослідженню стратегического розвитку національної економіки України, можливості використання своїх конкурентних переваг і привлечення іноземних інвестицій в Україну. **Методика дослідження.** *Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода.* **Результаты.** *Сегодня Украина не использует все свои конкурентные преимущества (дешевую рабочую силу, достаточную ресурсообеспеченность разными видами сырья, выгодное геоэкономическое расположение), потому по уровню конкурентоспособности занимает одно из последних мест в мире. Для национальных производителей нет достаточной внутренней мотивации применения инноваций, что дает возможность иностранным конкурентам использовать противоречия внутреннего законодательства для уничтожения контрагентов на внутреннем рынке. Улучшить положение Украины на мировом рынке возможно благодаря применению эффективной инновационной политики.* **Практическая значимость результатов исследования.** *В статье обоснованы причины сокращения прямых иностранных инвестиций в Украину и предложены стратегические направления повышения конкурентоспособности национальной економіки. Основные научные положения статьи можно использовать в деятельности центральных и местных органов исполнительной власти.*

Ключевые слова: *интеграция, стратегия развития, конкурентоспособность, конкурентные преимущества, инвестиции, инновационная политика.*

V. Ivanyuta, Dc. Econ. Sci., Docent (Poltava University of Economics and Trade). **Strategy of economical development of national economy.**

Summary. Purpose. *Direct of the article is finding strategically directions of development national economy. The article is concentrate to research of strategic development national economy of Ukraine possibility in use own competitive edges and possibility of bringing foreign investments in Ukraine.* **Methodology of research.** *Decision of the tasks is carried out by next scientific and special methods of research: analysis and synthesis, systematization and generalization, dialectical approach.* **Findings.** *Now Ukraine is not using all competitive edges: cheap lab our force, sufficient provision of resources advantageous world economy location, that's why after level of competitiveness occupies one of the last places in the world. National producers toe not sufficient internal motivation of use in-*

novations that gives an opportunity to the foreign competitors to use contradictions of domestic laws for elimination of contractors in the internal market. Improve meant ax position Ukraine in the world market maybe result to application of effective innovative politics. **Practical value.** Inside the article well – founded cause of diminution strange foreign investments in Ukraine and offered strategically directions to improvement of competitiveness national economy. Basic scientific provisions of the article can be used in activity of central and local executive bodies.

Keywords: integration, strategy of development, competitiveness, competitive edges, investments, innovative politics.